

ГРАНИЦИТЕ НА БЪЛГАРИЯ 1940-1947 г.

Иван Войников

Първата Световна война не успява да разреши глобалните противоречия в Европа. Хищническата политика на победителите довежда до ново прегрупиране на силите. Очертават се два блока- на поддръжниците на статуквото установено след 1919 г. и на ревизионистите. Към първите спадат Великобритания, Франция, Чехословакия, Полша, Румъния, Югославия, Гърция- държави задоволили териториалните си претенции. Във втората се нареждат ,както победените Германия, Австрия, Унгария и България, така и разочарованата Италия. Оформя се и трета сила-Съюзът на Съветските Социалистически Републики (СССР), създаден през 1924 г. на основата на бившата Руска империя, който заради международната изолация се интересува най-вече от международното признаването на болшевишкия режим.

Взаимният страх води до все по-антагонистичното отношение между на двата блока, довело до подписването на взаимни договори за защита между страните победителки. През 1921 г. Румъния и Югославия сключват договореност насочена срещу България. През 1934 г. под егидата на Франция е създадена Балканската Антанта, в която влизат Югославия, Румъния Гърция и Турция, чиято главна цел е защитата от ревизионистичните намерения на България.

Европейската политика коренно се променя след 30 януари 1933 г., когато в Берлин властта е завзета от Германската Национал.Социалистическа Работническа Партия, водена от амбициозния и водач Адолф Хитлер. През периода март-май 1933 г., той ликвидира партиите, профсъюзите, автономията на провинциите, а със “Закона за осигуряване на единството между партия и държава” от 01.декември 1933 г. слива собствената си партия с държавата. Утвърждаването на новата власт приключва на следващата година със ”Закона за новото устройство на Райха” (30 януари 1934 г.), разпускането на Райхсрата (14 февруари с.г.) и обединяването на поста на райхспрезидент и райхсканцлер в началото на август 1934 г.

Установил личната си власт, Хитлер започва реализирането на мащабната си външнополитическа програма, целяща ликвидиране на следвоенната система и превръщането на Германия в първостепенна сила на континента. Още на 13.януари.1935 г., посредством плебисцит е присъединена Саарската област, дотогава управлявана от Обществото на Народите. През март 1935 г. е възстановена всеобщата военна служба. На 07 март следващата година, Германия денонсира Договора от Локарно и овладява демилитаризираната Рейнска зона. На 13 март 1938 г. е присъединена Австрия, чието “възвръщане към Райха” е потвърдено с референдум през април с.г. На 30 май Фюрерът издава заповед, целяща разгрома на Чехословакия.

Тази нова ситуация поставя в деликатно положение бившите победителки Великобритания и Франция. От едно страна те са притиснати от агресивността на нова Германия, а от друга върху тях започва да упражняват натиск САЩ, които след Първата Световна война започват все по настойчиво да се намесва в световната политика. С решенията на Вашингтонската конференция (февруари 1922 г.), американският флот се изравнява по численост с британския, а чрез плановете “Дълес” (1924 г.) и “Йънг” (1929 г.), САЩ заставят страните победителки да направят отстъпки спрямо Германия. Този натиск е особено силен върху владетелката на моретата Великобритания, която добре осъзнава бъдещата заплаха за колониалните си владения. Поради тази причина министър-председателят Нейвил Чембърлейн избира по-малкото зло – Хитлер, който желае споразумение с англичаните, а и което е по-важно няма колониални претенции, освен бившите германски владения в Африка. Франция, лишена от Руска и Британска подкрепа, ясно схваща безизходицата, в която попада и въпреки нежеланието си търси споразумение с национал-социалистите.

Италия макар и наредила се сред победителите от 1918 г., не удовлетворява своите териториални апетити. На нея е отказана Далмация, както и Албания (обещани и в 1915 г. с Лондонския протокол). Това води до отчуждаването и от новите господари на континента. В началото на 1938 г Германия я лишава от претенциите и за влияние в Австрия. С това

управляващите в Рим фашисти на Бенито Мусолини разбират зависимостта си от могъщия северен съсед, към когото изпитват все по-засилваща се неприязън.

В тази обстановка на 29 септември 1938 г. на конференцията в Мюнхен Великобритания, Франция и Италия предават на Германия населената с немци чехословашка област Судети.

Мюнхенското споразумение става крайъгълен камък на световната политика, тъй като бележи официалния край на Версайската система. Предвид новата ситуация българското правителство осъзнава, че е назрял моментът за ревизиране на Ньойския договор. На първо място е поставен Добруджанския въпрос, смятан за най-лесно разрешим. Това е формулирано от министър-председателя Георги Кьосеиванов през април 1939 г. на заседание на комисията по външна политика. Още през януари същата година цар Борис III сондира мнението на Италия по проблема, но среща хладно отношение.

Подобна е и реакцията на Третия Райх. Българският пълномощен министър в Букурещ съобщава на 04 септември 1939 г., че в разговор с германския си колега Фабрициус, му е заявено, че Германия има интерес от една послушна Румъния и се нуждае от спокойствие на Балканите. Германският дипломат на практика повтаря казаното от Фюрера пред българския министър-председател през юли същата година.¹ Немската реакция е разбираема. Страната има прекалено много въпроси за уреждане със своите съседи, за да предизвика нов конфликт. Освен това Германия се нуждае и от доставките на румънски петрол, поради което не може да си позволи загубата на такъв стратегически партньор. Германската позиция по въпроса за Добруджа остава непроменена, чак до разгрома на Франция, най-големият покровител на карпатската монархия. Същото отношение Райхът проявява и към унгарските искания за Трансилвания².

Балканските интереси на Италия се задълбочават след 1939, когато е завладяна Албания, но тяхната посока е към Гърция, поради което Дуче не проявява интерес към българските претенции.

Страхувайки се от нов европейски конфликт Англия и Франция твърдо поддържат статуквото на Балканите. През есента на 1938 г. румънският крал Карол II, прави посещение в Париж и Лондон, откъдето му предлагат уреждането на спорните въпроси с България, с цел присъединяването на последната към проектирания блок на неутралните. След категоричния отказ на краля, западните демокрации застават изцяло на негова страна. През пролетта на 1939 г. те дават официални гаранции на Румъния, че ще защитават нейната териториална цялост.³ В края на 1939 г. Великобритания отново прави опит да убеди Румъния, но отново среща отрицателния и отговор. Незаинтересоваността на западните демокрации по отношение на България е лесно обяснимо: оградена от англофренски съюзници, тя няма никакви възможности за самостоятелни действия.

Въпреки това българската дипломация прави опити за уреждането на Добруджанския въпрос чрез Великобритания и Франция. През 1939 г. председателя на XXIV обикн.нар.събрание Стойчо Мушанов, прави обиколка в Лондон и Париж, но среща хладно отношение. Същото се получава и при визитата на Григор Василев в Осло, Варшава и Париж.. Макар заплахите, които отправят българските политици, в това число и цар Борис III⁴, че ще търсят съветска подкрепа, Европа не обръща никакво внимание на искания на България..

Ухажвана от всички Румъния придобива смелост и отказва да прави каквито и да е било териториални отстъпки. Категоричната позиция на „карпатската монархия” е ясно изразена по време на заседанията на Съвета на Балканския пакт в Белград през февруари 1940 г.⁵ Въпреки

¹ Генчев Н. Външната политика на България(1938-1941) С.1998, ползвал съм интернет изданието <http://www.kroraina.com/knigi/bugarash/ng/glava3.html>

² Пак там.

³ Пак там

⁴ В разговор с английски дипломати цар Борис III в началото на 1940 г. , директно заявява: „По-добре би било да се получи Добруджа с благословието на Запада, отколкото с това на Изтока, но понеже сте закъснели, то да не се сърдите на тия, които са се родили от руско-турски войни, че сега гледат пак към Русия.”(Генчев Н. Цит.съч.)

⁵ Генчев Н. Цит.съч.

това обаче с цел печелене на позиции пред Германия и Италия, Румъния прави чисто показни намеци за готовност при уреждане на “спорните си въпроси с България, даже и чрез териториални отстъпки”.⁶

Мюнхенската конференция става решаваща и за още една страна стояла дотогава настрана от голямата политика – СССР. На XVIII конгрес на ВКП (б) състоял се през март 1939 г. се забелязва цялостна промяна в риториката, сравнена с предходните години. На преден план излиза “империалистическата” заплаха. В своята голяма реч от 10 март, съветският партиен и държавен водач Йосиф Сталин, недвусмислено изразява схващанията си, че Мюнхен е прелюдия към същинската цел на Западния свят, а именно ликвидирането на съветския режим.⁷ Подозренията се подсилват и от окупацията на остатъчна Чехословакия на 15 март 1939 г., при която Великобритания и Франция отново заемат пасивна позиция. За тази цел е приета мащабна програма, целяща модернизиранието на Червената армия. Военните разходи главоломно нарастват от 5% през 1930 г. на 40% в началото на 1941 г.⁸ На 3 май 1939 г. народният комисар на външните работи М.Литвинов, привърженик на политиката на колективна сигурност, е заменен с верния на вожд В.Молотов. С цел предотвратяване на евентуално нападение от страна на Германия, Й.Сталин решава да действа превантивно, като предизвиква изтощителен конфликт между западните демокрации и Третия Райх.⁹

Тези планове ясно личат от разговора на кремълския вожд с Молотов и Жданов, записан в дневника на тогавашния председател на Коминтерна Георги Димитров¹⁰

- Войната се води между две групи капиталистически страни- (бедни и богати за колонии, суровини и т.н) за преразпределяне на света, за господство над света!

- Ние нямаме нищо против да се бият хубавичко и да се отслабят един друг.

- Хитлер, сам не разбиращ и не желаещ това, отслабва, подкопава капиталистическата система

- Ние можем да маневрираме, да подтикваме едната страна против другата, за да може добре да се отслабят

- Пактът за ненападение в известна степен помага на Германия

- Следващият момент е да подтикнем другата страна.

За реализиране на целите си на 17 април 1939 г. правителството на СССР връчва на Великобритания и Франция проект за антигермански договор, между трите страни. Западните демокрации смятащи Червената армия за ненадеждна, след чистките от 1937 г.,¹¹ отказват предложението.

Подозренията на Сталин се увеличават след съобщенията на съветския посланик в Лондон И.Майски за тайни преговори между англичаните и Германия.¹² Тома кара “бащата народите” да форсира нещата. На 02.юни правителството на Съветския съюз отново предлага проект за тристранен договор с Великобритания и Франция. Преговорите започват на 23 юли в Москва. На 12 август пак в Москва започва съвещание на военни мисии на трите държави, което според инструкциите на Сталин е трябвало да бъде провалено. Поради това на 14 август народният комисар по отбраната К.Ворошилов представя неизпълнимото искане за свободно преминаване на съветски войски през територията на Полша и Румъния. Делегациите на западните страни заявяват, че нямат пълномощия за такива въпроси и на 17 август преговорите

⁶ Дипломатически документи по участието на България във Втората световна война. Съставители Цочо Билярски, Иванка Гезенко С.2006 с.65

⁷ Безыменский Л. Гитлер и Сталин перед схваткой. М. 2000, ползвал съм интернет изданието: www.militera.lib.ru/research/bezymensky3/index.html

⁸ Белادي Л. Т. Краус Сталин М.1989 с.267

⁹ Белادي Л Цит.съч. с.260-261

¹⁰ Димитров Г. Дневник (9 март 1933-6 февруари 1949) София 1997 с 181-183

¹¹ Безыменский Л. Цит.съч

¹² Белادي Л. Цит.съч.. с.260-261

са прекъснати до получаване на отговор на полското правителство, чието “не” става ясно три дни по-късно.¹³

Верен на идеята да скара западните си врагове, “вождът и учителя на цялото прогресивно човечество” започва паралелни разговори с Германия. Още на 10 януари 1939 г. дава съгласието си за сключване на търговско-кредитно споразумение с Райха, но съветската страна прави всичко възможно да протака разговорите. Подразнени от преговорите със западните демокрации, заплашващи полските планове на Фюрера, германците се хващат в клопката на Сталин.

На среща в берлинския ресторант “Евест” на 26 юли 1939 г. между руския полпред (посланик) Астахов и служителите в германското външно министерство К. Шнурре и В.Шмид, немците заявяват, че за подписването на търговския договор е необходимо и подобряването на политическите отношения. Шнурре посочва и темите, по които може да се преговаря – Прибалтика, Полша и Румъния.¹⁴

Намекът за териториалните въпроси е повторен и от германския външен министър Йоахим фон Рибентроп на среща с Астахов на 02 август.¹⁵ На 17 август, денят когато военните мисии на Великобритания и Франция отпътуват от провалилата се среща в Москва, Молтов отправя до Германия меморандум за подписване на пакт за ненападение, към който да се прибави и “специален протокол за интересите на договарящите се страни”¹⁶ Шест дни по-късно (23 август) в Москва Рибентроп и Молотов, слагат подписите си под договора и съпровождащия го секретен протокол. Чрез последния се разделят сферите на влияние в Източна Европа, като за Съветския съюз остават Финландия, Прибалтика, Източна Полша (съобр. старата руско-германска граница до 1914 г.) и Бесарабия.

На 01 септември Германия напада Полша, а на 17 Червената армия завзема полагащите се на СССР територии (но отстъпва Варшава и областта около нея на германците, тъй като Сталин не иска да има много поляци в границите си). Англия и Франция отново остават настрана от конфликта, въпреки че обявяват война на Райха. Планът на Сталин се проваля.

Пасивната позиция на западните демокрации отново подхранва подозренията на кремълския вожд, за западен заговор срещу режима му. Според него бъдещата война става неизбежна, което го кара да се готви предварително. Съгласно съветските планове, военните действия е следвало да се водят в пограничните райони и най-вече на чужда територия. Поради тази причина, Сталин започва ограждането на страната си от санитарен коридор. Ето защо първостепенна цел става присъединяването на земите отстъпени със секретния протокол от 1939, както и засилване на влиянието на СССР в България и Турция. Последните две страни официално са включени в съветските претенции при посещението на Молотов в Берлин на 12-13 ноември 1940 г.¹⁷

Осъществяването на тази мащабна програма започва веднага след приключването на полската война. На 30 ноември 1939 г. СССР напада Финландия, но въпреки удържаната с цената на много жертви победа, главния замисъл на операцията се проваля. Финските съседи губят части от територията си, но не и независимостта си.

Следващите набеязани са Литва, Латвия и Естония. Още в края на 1939 г. там са създадени бази на Червената армия. На 10 май 1940 г., Германия започва поредната си война, този път срещу Франция, продължила до пълния разгром на последната на 22 юни с.г.

¹³ Беладди Л. Цит. съч. с.257

¹⁴ Безыменский Л Цит.съч.

¹⁵ Пак там.

¹⁶ Пак там

¹⁷ В записка на В.Молтов, писана вероятно под диктовката на Сталин, за въпросите, които е трябвало да бъдат засегнати в Берлин, т. “В”, гласи следното: “България — главен въпрос на преговорите, следва да има договореност с Г. и И., по отношение сферата на интереси на СССР на тази основа да се дадат гарнизии на България от страна на СССР, както това е направено от Германия и Италия по отношение Румъния, заедно с вкарването на съветски войски в България.” (Безыменский Л. Цит.съч.)

Изплашени от бързата победа на новия си западен съсед СССР, за кратко време (юни 1940 г.) присъединява Балтийските държави. Идва редът на Бесарабия.

Стратегическият интерес към Балканите води и до промяната на съветската позиция по Добруджанския въпрос. Ако през май 1939 г. Литвинов изразява пред българския пълномощен министър в Москва неангажиращото си одобрение¹⁸, подобно на Англия и Франция, то през ноември същата година съветския военен аташе в Атина – Радионов, директно заявява на българския си колега, че СССР “ще спомогне щото в Добруджа да се установи обща граница” с България.¹⁹ На 20 март 1940 г. българският пълномощен министър Антонов пише от Стокхолм, че след като уреди финландската криза, съветското правителство ще постави въпроса за Бесарабия, което ще бъде в полза на българската кауза по добруджанския въпрос.

За Румъния настават трудни времена. След пробива на линията “Вейган”, на 14 юни войниците на Вермахта влизат в Париж. Главният покровител на „карпатската монархия” напуска голямата политика. Предчувствайки събитията още на 29 май 1940 г. румънският посланик Роману заявява пред българския си колега Чуканов следното: “Ние сме убедени, че трябва да се дойде до едно споразумение с България”. След това допълва, че стараната му е готова да отстъпи цяла Южна Добруджа, освен Силистра и още един-два града.²⁰ Разбира се всичко остава в сферата на добрите пожелания.

Усещайки промяната на международната политика, българското външно министерство на тайно заседание още през април 1940 г. определя Добруджанския въпрос като първостепенен. Решено е претенциите да се простират до границата на областта от 1913 г.²¹ Събитията се развиват с главоломна бързина.

На 24 юни 1940 г. В. Молотов уведомява немския пълномощен министър в Москва, че Съветският съюз ще предяви претенциите си към Бесарабия и Северна Буковина. Два дни по-късно народният комисар на външните работи връчва на румънския пълномощен министър нота, с която се иска поменатите две области да бъдат опразнени от румънски военни части в срок от 24 часа. Нежелаяйки излишни усложнения със Сталин, и от Белрин, и от Рим съветват Букурещ да се подчини. На 28 юни Червената армия навлиза в Бесарабия и Северна Буковина.

Съветската инвазия става повод за дълго чакащата Унгария да постави на дневен ред Трансилванския проблем. Още на 27 юни в полунощ унгарците струпват войскови части по границата с Румъния. Унгарското правителство е твърдо решено да действа, с или без съгласието на Германия, дори и с цената на война. На следващия ден унгарския пълномощен министър в София Арноти се среща с българския външен министър Иван Попов, за да иска съвместни действия. Следвайки инструкциите на царя, Попов дипломатично отклонява предложението.²²

Създалата се обстановка е неприятна за Германия, тъй като тя не желае да отслаби отношенията си с Румъния от една страна, но от друга се страхува за влиянието си в Будапеща и София и особено в последната, където съветските интереси стават очевидни. Ето защо първата и реакция, както и тази на Италия е и България и Унгария да се въздържат от военни действия и да заемат изчаквателна позиция.²³

Въздържаността на Вилхелмшрасе и Палацо Киджи, дразнят българските управляващи. На 29 юни цар Борис III, извиква германския пълномощен министър Херберт фон Рихтхофен и му заявява, че ако Добруджанският проблем не бъде уреден, съществува реална заплаха от революция и съветизация на страната. Заплахата е приета на сериозно от Рихтхофен, който в писмо да своето правителство съветва да се направи всичко възможно за засилване на немските позиции.²⁴

¹⁸ Генчев Н. Цит.съч.

¹⁹ Дипломатически документи ... с.32

²⁰ Пак там с.88

²¹ Генчев Н. Цит. съч

²² Дипломатически документи...с.93-96

²³ Генчев Н. Цит.съч; Дипломатически документи..с 96

²⁴ Генчев Н. Цит.съч.

Българската дипломатия сондира мнението и на Съветския съюз. Москва не само дава пълната си подкрепа за българските искания, но дори прави намеци и за Северна Добруджа.²⁵

Натискът към Германия продължава. На 10 юли, Иван Попов нарежда на Първан Драганов, пълномощен министър в Берлин, да съобщи на Вилхелмшрасе, че съветския посланик в София е изразил подкрепата на страната си за българските териториални претенции. Два дни по късно пред Рихтхофен той добавя че България придава важно значение на съветската позиция.²⁶

На 10 юли унгарският министър-председател Телеки и външният министър Чаки, заминават за Мюнхен, където се срещат с Хитлер, за да изложат безкомпромисната си позицията по Трансилванския въпрос. Но срещата е засегната и Добруджа, но им е отговорено, че румънците искали първо уреждането на проблемите с Унгария, тъй като били по-сложни.²⁷ По този начин Румъния се опитва да парира евентуални преговори с България.

Взаимният натиск срещу Берлин дава резултати. Страхувайки се от засилване на съветското влияние на Балканите и от възможен унгарско-румънски конфликт с непредвидими последици, поради възможна намеса на СССР, Фюрерът се решава да жертва „карпатската монархия”. На 16 юли Рибентроп съобщава в София, че Хитлер е посъветвал румънския крал „да се споразумее по мирен начин едновременно с българите и унгарците върху една разумна база”²⁸.

Постигнал пробив в разрешаването на териториалния проблем, българският външен министър сондира мнението на Берлин и Рим, за евентуални претенции на България към Сан-Стефанската граница в Добруджа или тази от Букурещкия договор от 1918 г. Отговорът и на двете държави е единодушен – да се държи за граничната линия от преди 1913 г.²⁹ Очевидно е желанието да се щади Румъния.

На 23 юли в Берлин пристигат новоназначеният румънски министър-председател И.Джигуруту и външният министър М.Манойлеску, които Хитлер застава да започнат преговори с Унгария и България. В Рим румънските управници получават същия отговор.

На 27 юли за Залцбург заминават българският министър-председател Богдан Филов и външният министър Попов. Там те се срещат с Рибентроп, а след това в Оберзалцберг и с Хитлер. Фюрерът дава да се разбере, че Добруджанския въпрос не трябва да се свързва с Трансилванския. Разрешаването и на двата проблема следва да се стане без протакания, “както когато боли зъб, той не се вади по малко, но наведнъж”³⁰. Българските управници изразяват опасенията си относно евентуални претенции на румънците към Балчик, където е погребано сърцето на кралица Мария. **Фюрерът е безкомпромисен: “не може да се говори за сърца, когато могат да падат глави на крале”³¹**

След разгрома на Франция и съставянето на новия британски кабинет начело с Уинстън Чърчил, Великобритания насочва интересите си основно към Гърция и Турция, чрез които се опитва да създаде антигермански блок. Поради това тя се дезинтересира от Румъния, която вече изцяло изпада под въздействието на Берлин.

Доскорошните Балкански съюзници на Букурещ бързо минават в лагера на силните на деня. Още през ноември 1939 г. гръцкият диктатор Йоанис Метаксас, заявява на българския пълномощен министър: “Ако имате претенции спрямо Румъния ние няма да се бъркаме”³² През юни-юли 1940 г. Югославия на няколко пъти съветва румънската страна да има благосклонно отношение към българските претенции³³.

²⁵ Генчев Н. Цит.съч

²⁶ Пак там

²⁷ Дипломатически документи ...с.102-103

²⁸ Пак там с.106.

²⁹ Пак там с.107

³⁰ Филов Б. Дневник С 1990 с.208

³¹ Пак там с.209

³² Дипломатически документи...с 36

³³ Пак там.с.101

Изоставена от всички и оградена с врагове, на 02 август 1940 г. Коронният съвет на Румъния решава да започне преговори с Унгария и България. Проблемите с първата намират окончателното си разрешение с подписания във Виена на 30 август договор, по силата на който Северна и Централна Трансилвания (с преобладаващо унгарско население) се предава на Унгария.

Румънските управляващи правят всичко възможно да протакат преговорите с България, с цел те да бъдат провалени. Първоначално, външният министър Манойлеску, отправя предложение за среща на външните министри на двете страни. На 14 август българското правителство категорично отказва като заявява твърдото си намерение за добруджанската граница от преди 1913 г.³⁴

Два дни по-късно от Букурещ се получава предложение за започване на преговори, като се правят намеци за оставане в румънско владение на Силистра и Балчик. То е подкрепено и от специална промемория на крал Карол II до цар Борис III, с която се иска отстъпването на двата града. Както царят, така и правителството категорично отхвърлят териториалните претенции. На 17 август външният министър Попов, уведомява румънския си колега, че приема предложението за преговори, които започват на 19 август в град Крайова (Румъния). Водещ българската делегация е Светослав Поменов, а румънската – пълномощния министър Александру Крециану. Още на първото заседание Крециану повдига искането за Силистра и Балчик, но среща твърдия отказ на Поменов. На 24 август в срещата на военните съветници генерал Попов и ген. Потопеяну отново е повдигнат териториалния въпрос. Румънският генерал заявява, че Румъния претендира за една благосклонност поради участието ѝ в освобождението на България. Отказали се от Силистра и Балчик, румънците искат да се отрежат в тяхна полза двата вклиняващи се триъгълника (единият 20 км източно от Силистра), за да може Румъния да осигури своята отбрана. Ген. Попов категорично отказва и държи стриктно за границата от преди 1913 г.³⁵

В крайна сметка румънците са принудени да отстъпят. На 07 септември 1940 г. в Крайова е подписан така дългоочакваният договор. Новата граница е описана в чл.1, както и в специално приложение А:

Чл.1. В сектора, включен между Дунав и Черно море, границата между България и Румъния ще бъде занапред установена така, че да следва трасето, посочено в приложението тук протокол към настоящия член (Приложение А). Този протокол съставя неразделна част от настоящия договор.

1. Новата граница ще тръгва от Дунава непосредствено под Силистра, за да стигне до Черно море на около 8 км южно от Мангалия.

Приложение А

Протокол към чл.1 от договора, подписан на 7 септември 1940 г. в Крайова

Между тези две крайни точки границата ще следва една уговорена линия, оставяйки (по карта 1:200 000):

от една страна, на България селата: Калипстрово, Караор-мап (дн.Срацимир), Кранове, Кадъкьой (дн.Ведрина). Терс Конду (дн.Северняк), Кечи дереси (дн.Поручик Кърджиево), Дели Юсуф куюси (дн.Лозница), Хасанча (дн.Асеповец), Дурасии (дн.Дрян). Енндже Хайдар (дн.Краише), Хнсарлък (дн.Заграде), Чифут куюси (дн.Иовково), Мурфатча (дн.Предел), Хюсеинч кьой (дн.Вичово) и Аканджий (дн.Здравец);

от друга страна, на Румъния селата: Алмали, Есекьой, Кар-ван М ик, Карван Маре, Великьой. Калайджи, Реджебкуюси, Теке •Дереси, Добромир, Хисарлък (Четатей), Хайран кьой, Докузагач. Дерекьой. Дуликьой. Валали, Кодикьой и Иланлик.

Чрез Крайовския договор България увеличава територията си с 7 695,8 кв. км. и общата и площ става 110 911,5 кв. км. В новопридобитите земи е въведено българското административно деление. Областта е разделена на седем околии, включени в състава на Шуменска област:

³⁴ Генчев Н. Цит.съч.

³⁵ Генчев Н. Цит.съч.

Акадънларска (от 1942 – Дуловска), Балчишка, Добричка, Касъмска (от 1942 г. – Генерал-Тошевска), Курт-бунарска (от 1942 – Тервелска), Силистренска и Тутраканска. Със “Закона за създаването на Русенска област” от 16 юли 1941 г., обнародван в Държавен вестник на 24 юли, Тутраканска и Силистренска околии преминават към новосъздадената Русенска област.

Динамиката с която се развиват събитията на Балканите е голяма. Воден от честолюбиви подбуди, и имперски амбиции, италианският водач Бенито Мусолини предприема на 28.октомври.1940 г. рисковано нападение над Гърция.Италианските войски търпят пълно поражение. Те не само са отблъснати от гръцките територии, но и са принудени да отстъпят една трета от Албания (това е единствената военна победа на гръцката армия през цялото съществуване на Гръцката д-ва, след въстановяването и в 1830 г.) За да избегне предстоящия тотален разгром Дуче търси помощта на немския си колега, поради което Балканите стават част жизнените интересите на Германия. С цел безпрепятствено достигане до Гърция от Берлин упражняват силен натиск върху София и Белград за присъединяването им към т.нар. Тристранен пакт, сключен на 27 септември 1940 г. между Германия, Италия и Япония. Пред заплахата от окупация на българският цар Борис III е принуден да отстъпи. Същата е реакцията и на Югославския регент Павел.

При преговорите с Германия, за присъединяването към пакта, българите поставят македонския въпрос На 4 януари 1941 г. Богдан Филев при срещите си с Рибентроп и Хитлер прави намеци за Македония, но външният министър на Райха го прекъсва с думите “не може всичко да се разреши наведнъж”³⁶. Фюрерът е още по-категоричен : “всички въпроси не могат да се разрешат наведнъж...трябва да се остави нещо и на другите поколения”³⁷. Нежеланието на Германия за териториални отстъпки за сметка на Югославия е разбираем. Всяко ощетяване много бързо ще тласне западната българска съседка в обятията на Великобритания, която и без това има силни позиции в страната.

На 01.март.1941 г., във Виенския дворец “Белведере”, министър-председателят Филев слага подписа си под протокол за присъединяване на България към пакта На 25 същият месец и Югославският министър-председател Драгиша Цветкович постъпва по същия начин. Два дни по-късно (на 27.март.) в Белград проанглийски настроени офицери, оглавявани от ген.Душан Симович, извършват преврат и новосформираното правителство се отказва от поетите договорки с Германия. Реакцията на Хитлер е мълниеносна. Още същия ден той издава Директива №25, за ликвидацията на Югославия. На българския пълномощен министър в Берлин – Първан Драганов е заявено, че при новосъздадалата се ситуация се открива въпросът за Македония³⁸. На 30 март в Драганов съобщава за среща с фон Рибентроп, на която се изисквали сведения за българската позиция по македонския въпрос³⁹.

По отношение на Македония в германското ръководство, се разглеждат два варианта: даването и на България и обособяването на областта като самостоятелна държава⁴⁰. Фюрерът, се спира на първият, тъй като в противен случай би се стигнало до охлаждане на отношенията с българите, което е крайно нежелателно за германските интереси. На 06 април 1941 г. Хитлер подписва специална директива, в която се разглежда съдбата на Югославия. В точка 4 на същата е казано: “Македония трябва да се даде на България”⁴¹. Същият ден Вермахтът започва военните действия. На 08 април Рибентроп предава на българския пълномощен министър желанието на Фюрера “три български дивизии да окупират сръбска Македония и да поемат администрацията”⁴². Още на следващия ден Филев предава на германския пълномощен министър в София – фон Рихтхофен съгласието на правителството по поставеното предложение⁴³.

³⁶ Филев Б. Цит.съч. с.216

³⁷ Там с.219

³⁸ Янев И.Д Македония и Българо-Италианските отношения 1941-1943 сп.Македонски преглед бр.3 2005 г. с.57

³⁹ Филев Б. Цит.съч. с.297

⁴⁰ Шеленберг В. Лабиринт С.2007 с.367-368

⁴¹ Енчев В Югославия. Последната балканска империя С. 2005 с.242-243

⁴² Филев Цит.съч. с.303

⁴³ Пак там с.303-305

На 15 април 1941 в Щаба на войската е занесена топографска карта с мащаб 1: 100 000 в която е посочено, че българските войски следва да се разположат по линията Враня-Скопие-р. Вардар⁴⁴. На 17.април. новосформираното югославско правителство подписва акт за безусловна капитулация. В същия ден от Берлин се получава разрешение за навлизането на български части в Западните покрайнини⁴⁵, както и в Беломорска Тракия, “ограничена на изток с демаркационната линия Мустафа паша (дн.Свиленград б.а.)-Кюпрюлю-Дедеагач, а на запад с линията на р.Струма”⁴⁶. Районът на Димотика, Софлу и Фере е обособен от германците като неутрална зона, под тяхна окупация, с цел да бъде дадена на Турция, в случай че последната се присъедини към Пакта.

В хода на военните действия срещу Югославия италианските войски успяват да окупират западните части на Вардарска Македония. Това дава основание на Италия да предяви претенции към завзетите от нея македонски земи. За да се избегнат бъдещи разногласия с новите съюзници, цар Борис III се среща с Хитлер на 19 април 1941 г. във Винер-Нойщад (близо до Виена), където по това време пребивава Германската главна квартира. Протоколи от разговорите не са водени, но при завръщането си в София, българският цар е видимо доволен. Поставил въпросът за Солун, но фюрера отклонява разрешаването му за след войната. Относно Охрид, Хитлер обещава, че ще го има предвид при преговорите с италианците.⁴⁷

На 20 април 1941 г. българските войски навлизат в Източна Вардарска Македония, Западните покрайнини и Беломорска Тракия. Ако в първите две области българите са посрещнати с големи тържества, то в Беломорието, където населението след 1919 г. е предимно гръцко, отношението е хладно. Въпреки радостта от обединението остават открити въпросите свързани с администрацията в тези райони, както и западната граница на Македония.

На 21 и 22.април.1941 г. във виенския хотел “Империял” се провеждат преговори между външните министри на Германия и Италия – Йоахим фон Рибентроп и граф Галеацо Чано, за разграничаване зоните на влияние в Югославия и Гърция. През първия ден Рибентроп уводмява италианския си колега, че претенциите на Цар Борис III са цяла Македония до бившата югославско-албанска граница. Освен това българският владетел особено настоявал за Охрид, като българска национална светиня.⁴⁸

Граф Чано, прави контрапредложение новата граница да започва на запад от Скопие и да завърши на изток от Битоля, като Прилеп остане български.⁴⁹ Въпреки това се съгласява за Охрид с околностите му, “та българските светини да останат в българска територия”⁵⁰. На следващия ден германският външен министър поставя въпроса за Солун, но Чано заявява, че няма правомощия да говори по този въпрос. При преговорите немците успяват да запазят за българите и Люботрън. На 24 април 1941 г. във Виена е подписан окончателният протокол за прокаране на новата гранична линия, известна в историята като Виенска. Според нея Охрид и Ресен, остават за България, но към Албания са включени Преспа, Струга, Дебър, Гостивар, Тетово и Кичево, в които живее българско население.

На 27 април 1941 г. в София пристига Карл Клодиус - зам.началинк на отдел търговска политика при външното министерство на Райха, за да запознае цар Борис III и правителството с резултатите от Виенските договорености. Българските управляващи не възразяват за загубите в Западна Македония, но искат като компенсация Лерин, Солун, Кукуш, района около Одрин, както и корекция на новата българо-сръбска граница, предвиждаща преминаването към България на прохода Св.Никола (североизточно от Кална), от където граничната линия следвало да минава югоизточно от Бяла Паланка и Лесковац, да прекосява р.Морава, след което да следва по гребена на долината на Баничка Морава и от там към височината северно от

⁴⁴ Йончев Д. България и Беломорието (октомври 1940-9 септември 1944) Военнополитически аспекти С.1993-с.37

⁴⁵ Филов Б. Цит. съч с.312

⁴⁶ Йончев Цит. съч с.38

⁴⁷ Филов Б. Цит. съч с.313-314

⁴⁸ Райчевски С. Българите в световните хроники 1939-1943 С.2003 с.141-142

⁴⁹ Филов Б. Цит. съч с.318

⁵⁰ Рачевски С. Цит. съч с.141-142

Люботрън⁵¹. Проходът Св.Никола има голямо стратегическо значение, защото се намира на най-краткия път от Видин до Пирот, т. е. свързва Северозападна България с Поморавието, и респективно Македония.

Съгласно изпратените от Рибентроп инструкции на 04.май.1941 г., от всички претенции германците се съгласяват единствено с ректификацията на българо-сръбската разграничителна линия⁵². На 11 май 1941 г. в София официално е получено съгласието на германците за новата граница със Сърбия⁵³. Решаването на останалите искания е отложено за неопределено време. До края на май 1941 г. българските войски окончателно завземат полагащите се територии в Македония. На 08.май.1941 г. се получава разрешение да се присъединят и беломорските острови Тасос и Самотраки.

На 24 май 1941 г. Карл Клодиус и българският министър на външните работи Иван Попов подписват стопанска спогодба, индиректно даваща на България правото на собствена администрация в новопридобитите земи.⁵⁴ На 05 и 08 май 1941 г. германските власти разрешават настаняването на българска администрация и в Беломорската зона.⁵⁵

По този начин се завършва процесът по усвояване на новите територии. Присъединяването става по нареждания на германците, но изрично споразумение с тях България няма. Това е направено умишлено, за да може да се упражнява натиск във всеки един момент върху несигурния балкански съюзник.

На 14 май 1941 г. министър-председателят Богдан Филов на тържествено заседание на XXV обикновено народно събрание официално обявява анексирането на Вардарска Македония, Западните покрайнини и Беломорска Тракия. В заседателната зала обаче не присъстват пълномощните министри на Германия и Италия – барон Херберт фон Рихтхофен и граф Масино Маджистрати. Веоятната причина за отсъствието им е, че техниите правителства разглеждат българските териториални придобивки като военновременни окупационни зони, а не като присъединени земи. Поради тази причина в германските карти от онова време тези области са дадени отделно от България и върху тях стои надписът „unter Bulgarischer verwaltung“⁵⁶ (т.е. под българско управление).

Новата граница на България започва от устието на р. Тимок в Дунав и продължава на юг по Тимок до вливането в нея на р. Безданица. После продължава по р. Безданица до билото на Стара планина. Оттам следва (в посока югоизток) билата на планините Бабин нос и Светиниколска. Близко до вр. Голеш на Светиниколска пл. тя завива рязко на югозапад, спуска се по южните планински склонове и пресича горното течение на р. Свърлижки Тимок. В една точка на запад от с. Кална (което остава в българска територия) границата се отклонява на юг по рида Треси Баба и пресича р. Нишава при гара Чифлик (намираща се на жп-линията София-Ниш между селата Кление и Черноклище). После пресича рида Белава и близо до гр. Бабушница достига р. Лужница. По-нататък следва реките Лужница и Власина до гр. Власотинци. От Власотинци границата продължава на югозапад, пресича р. Българска (Южна) Морава и се изкачва по билото на планината Кукавица. После минава през източната част на планината Голяк и се прехвърля по течението на р. Биначка Морава. По-нататък минава северно от гр. Качаник, пресича р. Лепеница (Лепенац) и се изкачва по билата на планините Нередимка, Жар и Ошляк (на север селата Кашанево (дн. Коцанево), Сушица (дн. Сушике) и Яжинце). След това завива рязко на юг, (минавайки на запад от с. Мушниково), прехвърля билото на Шар планина и се спуска в Тетовското поле, заобикаляйки от запад селата Ратае, Жилче и Шемшево. По-нататък пресича горното течение на р. Вардар, минава западно от селата Сиричино и Групчин и се възкачва по билото на планината Сува гора. Насочвайки се на юг, границата минава източно от селата Горни Челопек, Корито и Желязна река и западно от

⁵¹ Пак там

⁵² Пак там

⁵³ Филов Б. Цит.съч с.325

⁵⁴ Янев И. Цит.съч. с.61

⁵⁵ Филов Б. Цит.съч.с.324

⁵⁶ Deutscher Schulatlas herausgegeben von der Reichsstelle für das Schul- und Unterrichtsschrifttum Berlin 1942 p.15

селата Седларево, Бенче, Ново село и Мамудовец (дн. Мамудовци). После пресича р. Треска близо до гр. Кичево и се отправя към Охридското ез., минавайки на запад от селата Старовец (дн. Староец), Белица, Велмей, Мешевице (дн. Мешеища) и Горенци. При движението си на югозапад тя прехвърля билото на Илинска планина. В една точка на запад от с. Подмоле границата достига северния бряг на Охридското езеро. Оттук тя се насочва на югоизток през водите на езерото към манастира “Св. Стефан” (България получава тесен 10-километров излаз на езерото). От споменатия манастир границата се отправя почти по права линия на изток, минавайки северно от селата Шипокино, Евла и Козяк и южно от градовете Охрид и Ресен. След като прехвърля планината Галичица (Галичница), тя се изкачва и следва билото на голямата планина Баба (Пелистер), достигайки бившата югославско-гръцка граница в една точка западно от с. Кишава. По-нататък новата граница съвпада със старата до вр. Тумба на билото на планината Беласица (на гръцки Керкини). От въпросния връх новата граница се спуска на югоизток към р. Струма (Стримон) и я достига в една точка южно от Бутковското езеро (Лимни Керкини). По-нататък границата следва талвега на р. Струма, пресича ез. Тахино (Тахинос) и достига Егейско море при Орфанския залив. България разполага със 130-километров морски излаз между устието на Струма и гр. Дедеагач, като в територията ѝ са включени и важните в стратегическо отношение острови Тасос и Самотраки. Границата достига отново сушата в една точка на 5 км. източно от гр. Дедеагач. От нея тя се отправя на север през планините Пеперуда (на турски Келебек) и Букате (Муката) в посока към старата довоенна българо-гръцка граница. Тя достига въпросната граница близо до с. Малък Дервент (Кючук Дервент, Микрон Дерион) (което остава на българска територия) и съвпада с нея до р. Арда. От точката на пресичане на р. Арда (намираща се близо до с. Бекташи) новата граница продължава по права линия в посока североизток към р. Марица. Тя достига въпросната река в една точка между градовете Свиленград (Мустафа паша) и Капитан Андреево (оставяйки на България гр. Орменион (Черномен, Чирмен) и няколко села около него), където отново се слива със старата довоенна българо-гръцка граница. Останалата част от югоизточната граница съвпада с довоенната.

В три участъка (от устието на р. Тимок до с. Кална; от гр. Бабушница до гр. Власотинци и от планината Голяк до р. Биначка Морава) новата северозападна гранична линия съвпада с тази от Сан-Стефанския договор от 1878 г.. Този факт издава, откъде германците черпят сведения при определяне на българо-сръбската граница.

С новоустановените територии България придобива 39 756,6 кв.км⁵⁷ ⁵⁸. и общата и площ става 150 668.1 кв.км. Със заповеди № 2618,2619,2620 и 2621 от 26.юли.1941 г. на министъра на вътрешните работи и народното здраве Петър Габровски⁵⁹ в присъединените земи е въведено българското административно териториално деление.

1. Западните покрайнини са поделени на 4 околии (Босилеградска, Бабушнишка, Пиротска и Царибродска), които са присъединени към Софийска област.

2. Македония е разделена на две области:

■ Скопска, със 19 околии - Баровска, Бояновска, Вранска, Велешка, Дойранска, Качанишка, Кочанска Кривопаланска, Кумановска, Кратовска, Струмишка, Скопска, Сурдулишка, Светиниколска, Радовишка, Щипска, Гевгелийска, Кавадарска и Неготинска.

■ Битолска, с 6 околии-Битолска, Бродска, Крушевска, Охридска, Прилепска и Ресенска.

3. Беломорска Тракия е включена в новосъздадената Беломорска област, с център гр. Ксанти, поделена на 11 околии – Гюмюрджинска, Дедеагачка, Демирхисарска, Драмска, Зиляховска, Кавалска, Ксантийска, Тасоска (с център с. Лимен), равищенска, Саръшабанска и Серска.

⁵⁷ Тази площ по области е както следва: Западни покрайнини-2968 кв.км; Македония-23807 кв.км, Беломорска Тракия -12363 кв.км., о.Тасос-443 кв.км. и о.Самотраки 184 кв.км. (вж.бел.25)

⁵⁸ Рачев Ст. Чърчил и Балканите 1939-1945 г.С.1998 с.125

⁵⁹ Държавен вестник бр.166 от 31.07.1941 г.

Също така новоприсъединените села по десния бряг на р.Тимок са придани към Кулска околия (Врачанска област). Наколко села от бившите погранични райони в близост до гр.Неврокоп (дн.Гоце Делчев) са включени в Неврокопска околия (Пловдивска област), а тези намиращи се в района на гр.Орменион към Ивайловградска и Свиленградска околии (Старозагорска област)

Въпреки договореностите с Германия, италианците не се отказват от своите претенции относно българско-албанската граница. Към подписания на 24 април.1941 г. във Виена протокол е приложена географска карта в мащаб 1: 1 000 000 ⁶⁰, върху която граничната линия не е съобразена с особеностите на релефа. При прехвърлянето на линията върху топографски карти с мащаб 1: 100 000 се получават разминавания между италианските и германски карти поради нагаждането към терена. Освен това мастилената линия от Виенската карта при прехвърлянето обхваща полоса от 12 км.⁶¹ Тези неуредици дават повод на италианците да предявяват претенции при прокарването на границата. На 29 юни 1941 г. в гр.Призрен е подписано споразумение между италианските и български военни власти, с което е призната линията определена от германските карти.⁶²

За да се предотвратят бъдещите разпри цар Борис III, предприема пътуване в Италия. На 9.юни. той се среща в Сан Росоре с италианския крал Виктор Емануил III, който го посъветва да се обърне направо към Мусолини. Срещата с Дуче се осъществява на 12.юни.1941 г., на която е решено споровете около границата да се решат при едно бъдещо посещение на Богдан Филев и външния министър Попов в италианската столица.⁶³ На 06.юли. в София се получава телеграма от Рим, че посещението е определено за 14 и 15 юли. Същия ден пълномощният министър Маджистрати, връчва на външния министър Попов, карта с италианското тълкувание на Виенската линия, което е в ущърб на българите, най-вече в района на Охрид. Поискано е при посещението да се подпише договор признаващ тази граница.⁶⁴ Попов категорично отказва. На следния ден по предложение на Богдан Филев е възприето българската делегация да протака колкото се може повече заминаването си.⁶⁵ Следващ тази линия, на 10.юли.1941 г. външния министър Попов иска отлагане на срещата, поради заболяване.В Рим ясно разбират, че става въпрос за “дипломатическа болест” ⁶⁶, но в крайна сметка срещата е отложена за 21.юли..⁶⁷

В отговор на поведението на Попов, през нощта на 10 срещу 11 юли 1941 г. италианците поставят ултиматум на българските погранични власти да им се отстъпи хромовата мина “Езерина-Островица”, намираща се на югоизточния склон на вр. Пашалоре, северо-западно от Люботрън. Военният министър Теодоси Даскалов, съевременно нарежда да се засилят позициите и да се стреля, ако се пристъпи към силово завземане на мината.⁶⁸ Маджистрати обяснява инцидента с неяснотите около Виенската линия⁶⁹, тъй като според италианското тълкувание мината била е тяхна.

Инцидентът се използва от Рим като предтекст за по-бързо уреждане на граничния спор. На 12 юли. Маджистарати предлага на главния секретар на Външно министерство, да се създаде смесена комисия, която да прокара граничната линия, за да не възникват в бъдеще недоразумения. Главният секретар изразява нежеланието на българското правителство за създаване на подобна комисия, оправдавайки се с острата реакция на общественото мнение⁷⁰. В

⁶⁰ Гоцев Д. Цит.съч. с.117

⁶¹ Пак там с.117

⁶² Дипломатически документи с.329

⁶³ Димитров И. Българо-италиански политически отношения 1922-1943 С.1996 с.345-347

⁶⁴ Филев Б. Цит.съч. с 353

⁶⁵ Филев Б. Цит.съч. с.353-356

⁶⁶ Дневникът на граф Чано. Политически дневник 1939-1943 С.1992 с.334

⁶⁷ Дипломатически документи.....с.169

⁶⁸ Филев Б.Цит.съч. с.358

⁶⁹ Там с.359

⁷⁰ Дипломатически документи.....с.169

отговор на позицията на България, на 17.юли.1941 г. граф Чано заплашва с едностранно определяне на границата.⁷¹ Два дена по-късно (на 19.юли) е издаден кралски декрет, с който Италия изпълнява заката си⁷².

Срещата на Филов и Попов с Мусолини и Чано се осъществява на 21.юли.1941 г. в Палацо Венеция в Рим. На нея българските министри поставят искания за корекция на българо-албанската граница, но от италианска страна се получава твърд отказ. Все пак Дуче се съгласява да се отстъпи на България с. Пещане (на 12 км.южно от Охрид), но едва след окончателното определяне на границата. За целта следвало да бъде създадена смесена комисия.⁷³ Поарди незаинтересоваността на българската страна комисията така и не се свиква. На 12.август.1941 г. италианците дават гласност на декрета за едностранно определяне на границата.⁷⁴ Въпреки това поради страх от усложняване отношенията с България и Германия до реални изменения на граничната линия не се стига.

Точно година по-късно италианците напомнят за неразрешения спор. На 11 август 1942 г. край с.Яжнище, те поставят бариера по шосето за мина "Езерина-Островица", а също възнамеряват да сложат постове по долината на р.Лепеница, зона контролирана от българските власти. За да осуетят плановете на Дуче, целящи изместване на границата, на следващия ден българите поставят свои части в района, което води до поредните търкания⁷⁵. Обясненията на Маджистрати отново са свързани с неяснотите по Виенската линия. Инцидентът става повод отново да се заговори за създаването на смесената комисия⁷⁶.

Съставът на комисията е определен едва в началото на октомври 1942 г. Тя се състои от десет члена, по пет от всяка страна. Водач на българската делегация е командващият 5-а армия ген. В.Бойдев, а на италианската командващия 9-а армия ген.Далмацо. Комисията има три заседания в Тирана от 20 до 26 октомври .1942 г. в Скопие на 07 ноември 1942 г. и пак в Тирана от 11 до 30 март.1943 г.

На първото заседание се решава да се работи с италиански карти в мащаб 1:100 000, като се определя трасето на българско-албанската граница. Всички направените предложения и от двете страни за корекции биват отхвърлени, с което на практика се узаконява съществуващото положение.⁷⁷

На 07 ноември 1942 г. Маджистрати уведомява министър-председателя Филов, че Мусолини е дал гаранции за включване в българската територия на с.Пещани⁷⁸, имащо важно значение за риболова в Охридското езеро. С този въпрос обаче комисията се занимава на своето трето и последно заседание,когато се е обсъжда демаркационната линия във водите на езерото. Тъй като във Виенския протокол такава линия липсва, италианската делегация се противопоставя на предложението за нейното прокарване. Въпреки уверенията на Дуче, се правят опити за отхвърляне и искането за присъединяване на с. Пещани към българската зона. Следват бурни дебати и прекъсване на заседанието. Стига се до там, ген.Бойдев да излъже че въпросното село е необходимо на българската страна, поради факта, че е родно място на Паисий Хилендарски. Колкото и странен да е този аргумент, той принуждава италианците да отстъпят. Новата демаркационна линия започва от мястото, където опира на брега на езерото между Струга и Охрид и продължава по права линия на югозапад до брега на езерото южно от с.Пещане (12 км южно от Охрид).⁷⁹ При това положение освен с.Пещане към България се присъединяват още и селата Конско, Елащани, и Шипокино, общо около 2 кв.км. Прокарва се и граница във водите на Охридското езеро (3 кв.км).⁸⁰ На 29.март.1943 г. се подписва

⁷¹ Там с. 172

⁷² Дневникът на с.337

⁷³ Филов Б. Цит.съч с.372-373

⁷⁴ Там. с.392

⁷⁵ Пак там с.513

⁷⁶ Дипломатически документи... с.327-331

⁷⁷ Гоцев Д Цит.съч с.118-120

⁷⁸ Дипломатически документи с.342

⁷⁹ Гоцев Д.Цит.съч с 126-128

⁸⁰ Пак там.

окончателният протокол, узаконяващ българско-албанската граница. Протоколът влиза в сила от 15.юли с.г.

На 25.юли.1943 г. Бенито Мусолини е принуден да подаде оставка и на негово място крал Виктор Емануил III назначава маршал Пиетро Бадوليو. На 08.септември с.г. новото правителство обявява безуслованата капитулация на Италия. Започва изтеглянето на италианските войски от Балканите. Възползвайки се от новосъздадената ситуация България успява да получи корекция на границата си в югозападния сектор. Новата гранична линия минава на юг от с.Пешани като стига до манастира Св.Наум в южния край на Охридското езеро, след което преминава по бившата югославско-гръцка граница. Така българската зона е разширена с още около 500 кв.км. като са включени към 20 села,⁸¹ придадени на Охридска и Ресенска околии.

През 1944 г. Втората световна война е към своя край, а германския разгром е сигурен. На 05 септември Съветският съюз обявява война на България. Три дни по-късно Червената армия навлиза в българска територия. На 09 септември 1944 г. в София е извършен военен преврат и властта е завзета от антигермански настроения. Отечествения фронт, в който главната роля играе Българската Работническа Партия (комунисти), тясно свързана с интересите на СССР и незначеща интересите на собствената си държава.

За решаване съдбата на Източна и Югоизточна Европа, на 09 октомври 1944 г., в Москва пристига британският премиер Уинстън Чърчил. САЩ официално изразяват незаинтересоваността си от региона, поради което техният посланик в съветската столица е само наблюдател. В неофициален разговор със Сталин на 10 октомври е договорено процентното влияние на двете велики сили във всяка Балканска страна. СССР получава България (75%) и Румъния (90%), а Великобритания – Гърция (90%). Поради продължаването на военните действия Югославия остава под въпрос в чия сфера ще бъде, поради което двете

⁸¹ Пак там с.128

страни си запазват по 50%. . Борейки се на всяка цена да ограничи съветското влияние и надявайки се за надмощие в Белград, Чърчил успява да договори с кремълския вожд, като предварително условие за сключване на примирие с България, нейните войски да се изтеглят от завзетите след 1941 г. територии в срок от 15 дни. Официално намерението на Антихитлеристката коалиция е предадено на българското правителство на 11 октомври. Предвид чуждата окупация София се подчинява безпрекословно и до края на октомври напуска придобитите по време на войната територии. Примирието е подписано на 28 октомври.

В спомените си тогавашния посланик на България в Москва, проф. Димитър Михалчев споделя, че Сталин е изказал недоволство от изоставянето на Западна Тракия от българите.⁸² Макар и да не е афиширал открито интересите си към Беломорието, московският вожд, явно е имал планове за региона. В статия във в. “Правда” от август 1944 г. Георги Димитров, описвайки земите, които българските войски следва да напуснат не споменава и дума за Беломорска Тракия. Това косвено потвърждава желанието на Сталин да запази стратегически важната област. Нейното значение за СССР се определя най-вече от невъзможността за налагане на влияние в Турция. Защо обаче променя тези си намерения? Категоричен отговор на този въпрос трудно може да се даде, тъй като от неофициалния разговор с Чърчил, протоколи не са водени. На Потсдамската конференция, проведена през юли 1945 г., обаче Сталин иска от британския премиер военна база в района на Проливите или Дедеагач.⁸³ Предложението е отхвърлено. Най-вероятно това е била цената за съветския отказ от Беломорска Тракия..

Въпреки провалът си в Потсдам, Сталин не се отказва от плановете за Егейски излаз на социализма. По време на преговорите за мирните договори в Париж, България поставя въпроса за Беломорска Тракия, получавайки твърдата подкрепа на СССР, който е и фактическия инициатор. Разбира се отново САЩ и Великобритания отклоняват това искане. В подписания на 10 февруари 1947 г. мирен договор границите на България са определени в рамките от преди 01 януари 1941 г. Макар за пореден път да губи голяма част от териториите си страната запазва Добруджа, което е своеобразен прецедент, защото никоя друга победена държава не постига такъв успех..

Егейските интереси на Сталин очевидно са били силни, той като след подписването Парижките договори, той провокира гражданска война в Гърция между прозападното атинско правителство и просъветските комунисти от ЕЛАС, продължила от 1947 до 1949 г. Войната така и не успява да постигне целите си, поради разрива в отношенията между СССР и Югославия.

Противно на разпространеното в българското обществено съзнание мнение, за некадърността на софийската дипломация, водеща единствено до национални катастрофи, фактите доказват точно обратното. Умело използвайки противоречията между великите сили, цар Борис III и външно министерство, успяват без да се пролее и капка кръв, да присъединят към България около 47 955 кв.км. стратегически важни територии, населени в голямата си част с българско етническо население. Въпреки постигнатите успехи софийските политици и преди и след 09 септември 1944 г., както между впрочем и балканските им колеги, никога не са имали особена свобода на действие, тъй като винаги е трябвало да се съобразяват със силните на деня. Ето защо България няма избор, нито при присъединяването към Тристранния пакт, нито пък възможност да запази военновременните си придобивки.

---

⁸² Иванов А. Беломорието - българската врата към света <http://balkani.hit.bg/Belomorie.htm>

⁸³ Пак там